

DUMPSTER DIVING: MEZI ETIKOU A ZÁKONEM

Jana Kliková – Lenka Brunclíková

*Katedra antropologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni
klikova.jana93@gmail.com, brunclik@ksa.zcu.cz*

Dumpster diving: Between ethics and law

Abstract—The aim of this paper is to reflect on the ethical dilemma of researchers who encounter illegal activity during their research, or of researchers who are particularly interested in this kind of activity. The inspiration comes from research that we are currently conducting on dumpster diving as a source of creativity. We interview people in the Pilsen Region who pursue this activity, or who used to do so. Although dumpster diving is becoming more popular, it is not legal. Waste remains tangible property and therefore always belongs to someone. For this reason, its appropriation is not in agreement with the law. According to the codes of ethics of various anthropological associations, the researcher should always be mindful of respecting the privacy and safety of the people the researcher is scientifically interested in. This could be a significant problem in cases where the anthropologist witnesses an illegal activity. Since the law is formally superior to an ethical code, the researcher should notify the police, especially if the activity in question is subject to the duty to report a crime. The question is how to cope with this “ethically important moment in research” (Guillemin and Gillam 2004, 262).

Keywords—dumpster diving; ethics; food waste; illegality; law

Výzkum v ilegálním prostředí s sebou přináší eticky důležité momenty výzkumu, tedy takové situace, které jsou „obtížné, často křehké a obvykle nepředvídatelné“ (Guillemin a Gillam 2004, 262). Guillemin a Gillam (ibid., 261) dávají jako příklad takového momentu modelovou situaci, kdy se při rozhovoru o životě se srdeční chorobou participantka výzkumu svěří s choulostivou informací o zneužívání dcery jejím manželem. To je velmi křehká a nepředvídatelná situace a neexistuje žádný návod, jak se v daný moment zachovat. Důležitým nástrojem, jak dodržet v takových případech etický výzkum, je dle autorek reflexivita. V kontextu našich eticky důležitých momentů výzkumu je podstatná hlavně obtížnost a nejednoznačnost situace, protože při výzkumech, které se přímo zabývají něčím nelegálním, jsou eticky problematické situace předvídatelné. Nicméně také neexistuje návod, jak se s nimi vypořádat. V příspěvku se snažíme přiblížit dumpster diving z aktérské perspektivy a zároveň upozornit na eticky složité momenty, které s sebou výzkum činnosti na hranici, nebo dokonce za hranicí, zákona přináší.

„PROVINILÉ“ VÝZKUMY

ÚVODEM

Z OHLEDNĚNÍ etického rozměru by mělo být součástí každé výzkumné činnosti, společenské vědy nevyjímaje. V tomto textu se zaměříme na výzkum aktivity za hranicí legality, takzvaný *dumpster diving*, a to jak z perspektivy aktérů, tak i výzkumníků, kteří jsou vystaveni jistým etickým dilematům.

Ve své etnografii o drogových dealerech v Kalifornii píše Adler (1985, 23) o takzvaném „provinilém vědění“, kdy si výzkumník je pouze vědom, že byl někým překročen zákon, dále mluví o „provinilém pozorování“, kdy už se výzkumník stává svědkem nelegální činnosti, a jako třetí uvádí „provinilé jednání“, při němž se výzkumník nezákonné

aktivity přímo účastní. Všechna tato data jsou při výzkumu výrazně eticky problematická. Na nesnáze vzniklé nabytím těchto typů dat upozornili například Hejnal a Lupták (2013) v případě přestupků při výzkumu s lidmi bez domova. V jejich případě šlo o problém anonymizace takovým způsobem, aby to nepoškodilo participandy výzkumu.

Etické dilema ve vztahu k ilegální činnosti řešili ve svém výzkumu rovněž Miovský, Miovská a Gajdošíková (2004). Ve svém textu se věnují obstrukcím, se kterými se potýkali při výzkumu uživatelů nelegálních drog a dilematům, která tento výzkum přináší zejména v oblasti ochrany participantů a výzkumníků. Uvádějí příklad výzkumu s lidmi pravomocně odsouzenými. Během tohoto výzkumu museli řešit, jak neporušit zákon, protože informace naznačovaly, že provinění participantů mohlo být větší, než za které byli odsouzeni. Aby se sami neocitli za hranicí legality, nastavili otázky o drogové kriminalitě specificky tak, aby odpověď nenaplnila skutkovou podstatu trestného činu (ibid., 41).

V posledních letech upoutala pozornost publikace *On the Run* (Goffman 2014), která se zabývá kriminalizací mladistvých v nízkopříjmové komunitě Afroameričanů. Kniha vzbudila mnoho reakcí, včetně kritiky v souvislosti s překročením etické hranice přílišnou upřímností ohledně kriminálních incidentů (Lubet 2015). Mimo to byla autorka obviňována, že se dokonce sama usvědčila z napomáhání vraždě. Celkově je tedy výzkum zahrnující nelegální aktivitu eticky problematický a je velmi obtížné se s ním popasovat, aniž by výzkumník sám porušil zákon, některou z etických zásad nebo obojí.

DUMPSTER DIVING

Tento text je dílčím výstupem z dvouletého výzkumu zabývajícího se dumpster divingem v plzeňském regionu, který je realizován od dubna 2016. S lidmi, kteří se věnují dumpster divingu, vedeme hloubkové rozhovory o jejich zkušenostech. Doposud jsme rozhovor provedly s osmi participandy výzkumu, a to se šesti muži a dvěma ženami. Na zúčastněné pozorování zatím nedošlo z důvodu letní přestávky v dumpsterování. Přes léto lidé dump-

ster diving obvykle neprovozují. Příčinou je, že se potraviny poměrně rychle v kontejnerech kazí a stávají se nepoživatelnými, ale také například proto, že je dostatek jídla ke zpracování ze zahrad.

Dumpster divingem rozumíme aktivitu, kdy lidé vybírají vyhozené věci, převážně potraviny, hlavně z kontejnerů za supermarkety či menšími obchody (Ferrell 2005). Důvody pro tuto činnost nejsou omezeny na ekonomickou nouzi, jako je tomu například u lidí bez domova. Vzhledem k tomu, že dumpster diving je možné chápat jako reakci na zacházení s potravinami v soudobé společnosti, je existence této činnosti přímo závislá na nadprodukcí potravin a jejich plýtvání.

V úvahách o potravinovém odpadu se objevuje srovnání hladu a plýtvání potravinami (Alexander, Gregson a Gille 2016; Corvo 2015). Corvo (2016, 93) vnímá problematiku hladu na jedné straně a nadprodukcii v podobě odpadu na straně druhé jako paradox globalizovaného světa. Potravinový odpad nevzniká pouze ve fázi konzumace, nýbrž již při produkci potravin a jejich distribuci (Alexander, Gregson a Gille 2016). Plýtvání se dá najít i ve fázi likvidace odpadu, kdy jsou zbytky potravin likvidovány, aniž by byly dále využity například skrze kompostování (ibid., 476). Jedním z důvodů pro dumpster diving tedy bývá to, že se tímto způsobem lidé snaží využít potraviny, které již využity nebudou, protože plýtvání jídlem neshledávají správným v rámci svého hodnotového systému.

Dumpsteři bývají také označováni nebo se sami označují jako freegani. Slovo *freegan* „je kombinací slov *free* a *vegan*“ (Barnard 2016, 9). Freegan se ztotožňuje s podobným světovým názorem jako vegan, ale jídlo získá zdarma. Jestliže vegan bojuje proti vykořisťování zvířat a průmyslu zahrnujícímu zvířata vyčleněním jakýchkoliv živočišných produktů ze svých nákupních seznamů a ze svého jídelníčku, freegan vzdoruje celému kapitalistickému systému snahou nezapojovat se do konzumace v rámci kapitalistické logiky a žít jen z jeho přebytků (ibid.). Freegani jsou dumpsteři, ale ne všichni dumpsteři jsou freegani. Někteří lidé mají úplně jiné důvody pro vybírání jídla z kontejnerů než bojkotování systému spotřeby, při kterém se vyplývá velké množství jídla.

Příkladem mohou být studenti, kteří ušetří za nákupy potravin, avšak jejich akce nemusí mít nic společného s rezistencí. Barnard (2011) popisuje freganskou komunitu v New Yorku, která protest proti plýtvání potravinami a ničení životního prostředí vyjadřuje mimo jiné dobrovolnou nezaměstnaností a performancí, jejímž cílem je zviditelnit potravinový odpad. Příkladem může být vyskládání takového odpadu na chodník tak, aby byl nepřehlédnutelný, a pronesení řeči na téma masové konzumace a problematiky odpadu (ibid., 420).

Dumpster diving je zajímavý též pro české prostředí (Brunclíková 2011; Kubatová 2014; Pixová 2009). Kubatová (2014) ve své práci poukazuje na symbolickou rovinu dumpster divingu a hranici mezi čistým a nečistým. V současné době se zároveň, dnes již pod jménem Plojharová, podílí na boji proti plýtvání se skupinou „Zachraň jídlo“ (Zachraň jídlo 2016). Tento kolektiv se snaží řešit problém plýtvání potravinami komplexně. Zaměřují se proto na plýtvání již při zemědělské výrobě, kdy se nezanedbatelná část zemědělských produktů vyhodí hned při sklizni, protože má například nestandardní velikost či tvar. Takové plodiny mohou končit i jako krmivo pro zvířata, avšak značná část zůstane nevyužita.

Problém přebytku spočívá mimo jiné v tom, že se takové jídlo nedostává potřebným. V České republice darování jídla dříve bránilo daňové vyrovnání, které by musel obchod řešit. Od konce roku 2014 je však možné darovat neprodejné potraviny potravinovým bankám jednoduše jejich oceněním hodnotou blízké nule (Ondráčková 2014). Díky této úpravě se v následujícím roce do potravinových bank dostalo dvakrát více potravin, ale některé obchodní řetězce s touto úpravou mají problém dodnes, protože není právně závazným předpisem (Marketing Sales 2016). Snaha zákonodárců změnit stávající stav se projevila i změnou legislativy v září 2016, kdy vstoupila v platnost novela Zákona o potravinách (180/2016 Sb. doplnění § 11). Ta uděluje povinnost prodejcům potravin s prodejní plochou nad 400 m² darovat potraviny nevyhovující legislativním požadavkům neziskové organizaci, která je bude distribuovat těm, kteří je potřebují. Tyto potraviny však musí být bezpečné čili zdravotně nezávadné. Jedná se tak přede-

vším o potraviny s drobným nedostatkem, jako je například špatně natištěná etiketa. Proto se stále v kontejnerech za supermarketky dají najít využitelné potraviny, převážně ovoce a zelenina. Najde-li dumpster sítku citrónů, z nichž jeden bude nahnílý, využije ty ostatní, které nahnílé nebudou. Redistribuovat trvanlivé výrobky je značně snadnější než distribuovat rychle se kazící ovoce a zeleninu. V redistribuci neprodejných potravin je tedy čas selektivním faktorem ve prospěch konzerv a dalších trvanlivých výrobků.

DUMPSTER DIVING V OČÍCH ZÁKONA

Přestože se zdá, že dumpster diving je činnost, která nikomu neškodí a dumpsteri si berou jen to, co už nikdo nevyužije, stává se, že jsou postihováni. Dumpster diving jako takový není zákonu známý, a není tedy v zákoně nijak definován. Co je zákonu známé, je však krádež. Dle Zákona o odpadech (185/2001 Sb.) je odpad ve vlastnictví původce odpadu a předat ho může pouze oprávněné osobě pro nakládání s odpadem, což je například zaměstnanec svozové firmy. Původcem odpadu je podnikatel, který při své činnosti vytváří odpad, nebo obec¹ (Zákon 185/2001 Sb. § 4). Dumpster diving bývá tedy klasifikován jako krádež, přičemž se obvykle jedná pouze o přestupek. Krádež se stává trestným činem, pokud hodnota kradených věcí přesahuje pět tisíc korun českých nebo jedná-li se o vloupání (Zákon 40/2009 Sb. § 205). Dle Trestního zákoníku se vloupáním rozumí „vniknutí do uzavřeného prostoru lstí, nedovoleným překonáním uzamčení nebo překonáním jiné jisticí překážky s použitím síly“ (Zákon 40/2009 Sb. § 121). V případě dumpster divingu se jedná jak o přestřihnutí zámku nebo jinou formu poničení ochrany majetku, tak i o přeлезení plotu, na jehož výšce z právního hlediska záleží jen do té míry, aby z něj byla zřejmá potřeba zabránit lidem ve vstupu.

Řada supermarketů začala kontejnery na odpad uzavírat řetězky nebo chránit klecemi, aby se k odpadu nikdo nedostal. Strategie

¹ Obec je dle Zákona o odpadech (185/2001 Sb. § 4) původcem odpadu, přestože jeho producentem je jedinec či domácnost. Odpad tedy není ve vlastnictví tohoto producenta.

supermarketů v Praze je například i polévání obsahu kontejneru nějakým dezinfekčním přípravkem (Kubatová 2014, 46), aby byly potraviny pro případné zájemce znehodnoceny. Takové znehodnocení může mít mnoho podob. V Plzni je to například lis na odpad, do kterého supermarkety odpad umísťují. Tyto strategie nejsou namířené pouze proti dumpsterům, nýbrž proti komukoliv, kdo by se chtěl k potravinovému odpadu dostat. Nezřídká se však stává, že se dumpsteri snaží vyskytující se překážky překonávat. Pouze několik málo supermarketů ponechává kontejnery s potravinovým odpadem volně přístupné.

Dumpster diving není považován za závažný přečin a nebývá postihován často. Někdy dokonce zaměstnanci supermarketů vycházejí dumpsterům vstříc, případně si jich záměrně nevšimají. Nicméně se stává, že někdo z lidí, kteří se stanou svědky aktivity, zavolá Policii ČR. Jeden z našich participantů byl v minulosti kvůli takovému hlášení pokutován ve výši tisíc korun českých. Postihy však mohou být i závažnějšího charakteru, jak naznačuje například letošní případ z Přerova. Třem mladým mužům, kteří tam byli při dumpsterování přistiženi policií, hrozí až trest odnětí svobody, bude-li jejich jednání shledáno trestným činem krádeže, jednomu z nich dokonce hrozí vyšší trest, protože byl již dříve odsouzen za aktivitu podobného charakteru (Poláček 2016).

ZÁKON VERSUS ETIKA

Výše zmíněné pro výzkumníka znamená, že pokud se jedná o trestný čin, o němž se doví být jen z rozhovoru, vztahuje se na daný čin oznamovací povinnost, což je dle Trestního zákoníku (Zákon 40/2009 Sb. § 368) povinnost oznámit policii přípravu či spáchání trestného činu, a to i trestného činu krádeže. Nesplnění oznamovací povinnosti neoznámením trestného činu se pak samo o sobě stává trestným činem.

Na druhou stranu existují etické kodexy (například Principy profesní odpovědnosti AAA; Etický kodex CASA), které říkají mimo jiné, že je nutné chránit soukromí a bezpečí lidí, které studujeme. To je nesporné i bez etických kodexů. Někdy je pro nás jako antropology výhodné být součástí organizací či

institucí, jako je například Česká asociace pro sociální antropologii, ať už jsou důvody pro členství jakékoliv. Tímto členstvím se zároveň zavazujeme k dodržování etického kodexu dané instituce. To ale může být problematické ve vztahu k určitým typům výzkumu, kdy není možné stoprocentně dodržovat takový kodex, což může náš výzkum zkomplikovat, nebo dokonce znemožnit. Zákon je však formálně nadřazen etickému kodexu, proto je výzkumník v takové situaci vystaven závažnému etickému dilematu. Navíc bychom nikdy neměli poškodit dobré jméno univerzity, které by naše případné stíhání poškodit mohlo.

Výhrady k byrokratickým procedurám obklopující výzkum podle nás trefně vystihli ve svém textu o skrytém výzkumu Hejnal a Lupták (2013). Příkladem může být písemný informovaný souhlas, který však odporuje požadované anonymitě. Pokud se uchová participantem výzkumu podepsaný dokument, který lze spojit s nahrávkou rozhovoru, anonymita slíbená tímto dokumentem nemůže být zaručena (Lindbloom 2004). Ať už je výzkumník členem některé antropologické asociace, či nikoliv, týkájí se jej závazky vůči pracovišti nebo zadavateli. Ocitáme-li se v situaci zdánlivě neřešitelného konfliktu těchto závazků, musíme se rozhodovat, který z nich nedodržíme. Při zúčastněném pozorování ale mohou vždy nastat situace, kdy to nebudeme my, kdo o tom rozhodne. Naše pozorování, či dokonce jednání se může stát „provinilým“ (Adler 1985, 23), rozhodnou-li se participanté výzkumu při své aktivitě překonat překážku, a tím i porušit zákon.

Takzvané „provinilé vědění“ (ibid.) ale můžeme snadno získat i během rozhovorů. Tam je však pouze na nás, jak se získanými informacemi naložíme, abychom pokud možno co nejlépe vyhověly etice výzkumu a vlastnímu svědomí. Uvědomujeme si, že dumpster diving není tak závažným trestným činem jako například vražda v případě kontroverzní publikace *On the Run* (Goffman 2014), ale to neznamená, že pro nás nemůže vyvstat podobný typ dilematu, jak vhodně naložit se získanými informacemi.

DUMPSTER DIVING V OČÍCH AKTÉRŮ

Ať už s překročením překážky, nebo bez ní, může být dumpster diving pro aktéry eticky problematický, jak dokládá výpověď Olgy, které připadá neetické ničit cizí majetek. Z toho důvodu by nikdy sama neporušila zámek na kontejneru:

„To ne, to my neděláme. Nevim, jak ostatní, ale mě osobně by to vůbec nenapadlo zase ničit cizí majetek, to jde mimo nějakou mojí filozofii.“ (Olga, 28 let)

Jiní účastníci našeho výzkumu nevdají udělat škodu obchodnímu řetězci, ale problém vidí v tom, že supermarket na to zareaguje lepším opevněním, a tím by byl znemožněn další přístup komukoliv. Také nám řekla, že v současné době nebude chodit dumpsterovat, protože je na ulici mnoho lidí bez domova, kteří to jídlo potřebují víc. Jeden z důvodů, proč se dumpster divingu nevěnovat, je tedy ten, že v podstatě okrádají ty nejpotřebnější o potraviny. Na druhou stranu skrze dumpster diving se dají tyto potraviny distribuovat právě lidem bez domova, jako to dělají lidé v různých městech zapojení do dobrovolnického hnutí Food not Bombs (Food not Bombs 2016), kteří pro ně jednou týdně vaří teplé jídlo z ještě kvalitních surovin, které by v opačné případě skončily na skládce.

Všeobecně aktéři považují dumpster diving za legitimní a ospravedlnitelný, jelikož se snaží využít potraviny, jimiž je plýtváno. Někteří to opravdu berou jako jednu z možných forem boje proti systému. Je to jejich osobní protest, jejich způsob, jak se do toho systému co nejméně zapojovat. Na rozdíl od freeganů v New Yorku (Barnard 2011) se nesnaží přesvědčovat ostatní, aby jednali stejným způsobem. Freegani obecně sdílejí názor, že potravinami by se nemělo plýtvat. V kontextu paradoxu přebytku potravin na jedné straně a hladu na druhé (Corvo 2016, 93) se zdá využívání vyhozeného jídla zcela legitimním aktem. Dále zazněla myšlenka, že celkově by se nemělo plýtvat zdroji, které se na výrobu potravin využívají, protože tyto zdroje nejsou nevyčerpatelné, důležitá je i úcta k přírodě. V očích zákona se tedy jedná o ilegální aktivitu, nicméně aktéři ji vnímají jako neškodnou a zároveň správnou v souladu s jejich

hodnotami a principy potravinové udržitelnosti. Nelíbí se jim, jak je systém nastavený, ale zároveň tento systém potřebují, jak poznamenal jeden z participantů. Aby vůbec mohl být dumpster diving umožněn, je nutné, aby se potraviny vyhazovaly.

Dumpsteři k porušování zákona přistupují zpravidla s nezájmem, protože svou aktivitu považují za legitimní. Strach z postihu není příliš častý. Za vše mluví výpověď jednoho z nich:

„Jdeš na cizí majetek, i ten dumpster je cizí majetek. Přestože je to v kontejneru a je to vyhozený. To jsem si uvědomoval, ale nikdy jsem to neřešil, nikdy jsem se nebál toho, že by mě chytili. . . Jako zákon respektuju, nerespektuju. Vim, že tady je. A pokud je to v situaci, že to respektujou všichni ostatní, tak se tomu musím přizpůsobit, ale když je to něco takového, tak mě to prostě nezajímá. Je to nesmyslný zákon a nesmyslný zákon mě nezajímá.“ (Roman, 26 let)

Z jeho výpovědi vyplývá, že my jako výzkumnice se v tomto případě zabýváme zákonem mnohem více než samotní aktéři. Ne všichni ale sdílejí přístup vyznačující se nezájmem, jeden z participantů se dokonce těší na případný konflikt s policií. Strach z postihu rozhodně nemá:

„Já se na tohle, přemýšlel jsem vo tom, já se na to celkem těším, že bych prostě do toho šel, kopal bych kolem sebe a dělal bych takovej bordel, aby mi prokázali mojí společenskou nebezpečnost. Aby to otevřelo prostě to téma. Dalo by se to rozvířit jako. Tady ty sračky z toho konfláku, aby vynesli a vhodilo to celou společnost. Je to možnost tu diskuzi totálně otevřít.“ (Václav, 39 let)

Vezmeme-li v úvahu přístup k samotnému dumpsterování a překračování norem z hlediska genderu, dá se říct, že muži věnující se dumpster divingu jsou ve svém konání nebojácní. Překonávají překážky, lezou přímo do kontejnerů a přehrabují se v jejich obsahu, nemají strach z případného postihu. Ženy, které se do dumpster divingu zapojují, jsou při akci spíše na hlídce nebo skládají do batohu jídlo podávané jiným dumpster diverem z hlubin kontejneru, překonávání překážek se jim přičí. Muži bývají ti, kterým nedělá problém vyrazit na dumpster samostatně, u žen jsme se

s tím nesetkaly. Oproti přístupům nezájmu či snahy o otevření diskuze, které byly preferovány muži, participantky výzkumu ve svých výpovědích zmiňovaly obavy z postihu, a to nikoliv pouze ze strany Policie ČR, jak dokládá výpověď Sáry:

„Jako spíš strach z toho, že by nám někdo mohl vynadat nebo že by z toho moh bejt nějaký problém nebo nějaký voplejtačky. Tak jsem se hodně ohlížela, snažila jsem se mluvit potichu a bejt prostě nenápadná, ale to víceméně celkem opadlo.“ (Sára, 28 let)

Olga projevila hlavně obavy o své zaměstnání, které by mohlo být ohroženo v případě, že by ji někdo z jejích kolegů, či dokonce zaměstnavatel viděl při dumpster divingu.

Celkově se tedy dá shrnout, že většina participantů nemá strach z postihu ani negativní zkušenost například s ostrahou supermarketu. Kromě jednoho se zatím nikdo do problémů se zákonem nedostal. Z našich zjištění tedy vyplývá, že dumpster diving je aktivita, která se přes svou ilegalitu dá v našich podmínkách bez větších problémů provozovat.

KRIMINALIZACE DUMPSTER DIVINGU

Dumpster diving je postihován málo, což je možnou příčinou nezájmu aktérů o nezákonnost jejich činnosti. Jako výzkumníci se však o tuto nezákonnost zajímat musíme, protože bez ohledu na to, zda je dumpster diving legální, nás jeho kriminalizace vystavuje eticky složité situaci.

Postihování dumpster divingu souvisí s kriminalizací některých skupin obyvatelstva, a to těch nejchudších. Ferrell (2005, 178–183) píše o vzrůstajícím zájmu v USA tvrdě postihovat vybírání odpadků v souvislosti s odnášením materiálů do sběru z městských skládek. Obojí jsou subsistenční strategie nejchudších vrstev obyvatelstva. Zaměřování se na nezákonné přivlastňování odpadu je tak snahou zamezit těm nejchudším v jejich způsobu obživy. Dumpster diving, jak se ukázalo v průběhu našeho výzkumu, se dá provozovat v našem prostředí bez větších problémů. Jak ale z výpovědí našich participantů vyplývá, pracovníci bezpečnostní služby obchodních řetězců nejsou příliš shovívaví vůči lidem, kteří působí dojmem bezdomovce. Svůj postoj vysvětlují nepořádkem,

kteří po těchto lidech u kontejneru zůstává. Zdá se tedy, že přístup k těmto potravinám je ztížen, nebo dokonce znemožněn právě těm, kteří by jej skutečně potřebovali z hlediska nouze. Kriminalizace dumpster divingu má přímou souvislost s vybíráním popelnic bezdomovci a snahou zamezit této aktivitě, protože narušuje společenský řád tím, že je „nemístnou záležitostí“ (Douglas 1966, 36). To znamená, že je potenciálně nebezpečná, jelikož nezapadá do klasifikačního řádu lidí, kteří o dané činnosti uvažují.

ZÁVĚR

Závěrem se dostáváme k otázce, jak se vyrovnat s eticky složitým momentem výzkumu. Účelem tohoto textu nebylo přijít s nějakým jednoznačným řešením, ale spíše přimět čtenáře zamyslet se nad touto problematikou. Dumpster diving je drobnou kriminalitou a postihy nejsou tak časté, a obvykle ani příliš závažné, přesto se při výzkumu neustále vystavujeme riziku, že porušíme etický kodex nebo zákon. To se netýká pouze sběru dat, ale celého procesu výzkumu, včetně publikace.

Zúčastněné pozorování při našem výzkumu s sebou ponese nebezpečí účasti na ilegální činnosti. Pokud bychom byly při zúčastněném pozorování přistiženy například příslušníky Policie ČR, vyvstává další problematická otázka: Jak zachovat podstatu výzkumu? Nejsnadnější je v takové situaci říct, že děláme výzkum a vyhnout se konfliktu, ale pokud se chceme dozvědět, co se v takové situaci stane dumpsterům, tuto možnost musíme vyloučit.

Výzkumník se však může potkat s kriminalizovanou činností, i když ji přímo nezkoumá. Jak se jako antropologové vyrovnat s eticky problematickým momentem, který je charakteristický zdánlivě neřešitelným střetem protichůdných požadavků a závazků během výzkumu? Jelikož tento výzkum stále ještě probíhá, necháváme tuto klíčovou otázku otevřenou k dalšímu zamyšlení.

PODĚKOVÁNÍ

Rády bychom poděkovaly všem účastníkům výzkumu a Studentské grantové soutěži (SGS-2016-061).

ZDROJE PODPORY

Výzkum je realizován s podporou Studentské grantové soutěže (SGS-2016-061).

POUŽITÉ ZDROJE

- AAA. 2012. „Principles of Professional Responsibility.“ Publikováno 1. listopadu 2012. Viděno 17. listopadu 2016. <http://ethics.americananthro.org/category/statement/>.
- Adler, Patricia A. 1985. *Wheeling and Dealing: An Ethnography of an Upper Level Drug Dealing and Smuggling Community*. New York: Columbia University Press.
- Alexander, Catherine, Nicky Gregson a Zsuzsa Gille. 2016. „Food Waste.“ In *The Handbook of Food Research*, ed. Anne Murcott, Warren Belasco a Peter Jackson, 471–483. London – New York: Bloomsbury Academic.
- Barnard, Alex V. 2011. „Waving the banana‘ at capitalism: Political theater and social movement strategy among New York’s ‚freegan‘ dumpster divers.“ *Ethnography* 12 (4): 419–444. doi: 10.1177/14661381110392453.
- Barnard, Alex V. 2016. *Freegans: Diving into the Wealth of Food Waste in America*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Brunclíková, Lenka. 2011. *Alternativní ekonomické modely a nelegální přivlastnění jako strategie vyrovnání se s nepříznivou ekonomickou situací*. Diplomová práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- CASA. 2016. „Etický kodex České asociace pro sociální antropologii.“ Viděno 17. listopadu 2016. http://www.casaonline.cz/?page_id=7.
- Corvo, Paolo. 2015. *Food, Culture, Consumption and Society*. UK: Palgrave Macmillan.
- Douglas, Marry. 1966. *Purity and Danger: An Analysis of Concept of Pollution and Taboo*. London – New York: Routledge and Keegan Paul.
- Ferrell, Jeff. 2005. *Empire of Scrounge: Inside the Urban Underground of Dumpster Diving, Trash Picking, and Street Scavenging*. London – New York: New York University Press.
- „Food not Bombs.“ 2016. Viděno 19. listopadu. <https://food-not-bombs.cz/>.
- Goffman, Alice. 2014. *On the Run: Fugitive Life in an American City*. Chicago: University of Chicago Press.
- Guillemin, Marilyns a Lynn Gillam. 2004. „Ethics, Reflexivity, and ‚Ethically Important Moments‘ in Research.“ *Qualitative Inquiry* 10 (2): 261–280. doi: 10.1177/1077800403262360.
- Hejnal, Ondřej a Lubomír Lupták. 2013. „Když výzkum, tak skrytý: Serpentinami formalizované etiky.“ In *Když výzkum, tak kvalitativně: Serpentinami bádání v terénu*, ed. Jana Nosková a Michal Pavlásek, 133–147. Brno: Masarykova univerzita.
- Kubatová, Marie. 2014. *Kontím, Fáráš, Lovíme: Dumpster diving a symbolické hranice mezi čistým a nečistým*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova.
- Lindbloom, Jana. 2004. „Preklopenie asymetrie po získaní údajov: Pomáhá informovaný souhlas alebo škodí?“ *Biograf* 35: 85–95.
- Lubet, Steven. 2015. „Ethics On The Run.“ Review of *On the Run*, by Alice Goffman. *The New Rambler*. <http://newramblerreview.com/book-reviews/law/ethics-on-the-run>.
- Mioviský, Michal, Lenka Mioviská a Hana Gajdošíková. 2004. „Některé etické aspekty terénního výzkumu uživatelů nelegálních drog.“ *Biograf* 35: 33–52.
- „Novela o potravinách plýtvání neřeší. Co budou obchody muset darovat?“ *MARKETING SALES MEDIA*, 4. května 2016. Viděno 19. listopadu 2016. http://marketingsales.tyden.cz/rubriky/trhy/novela-zakona-o-potravinach-plytvani-neresi-co-budou-obchody-muset-darovat_382371.html.
- Ondráčková, Kamila. 2014. „Dobrá věc se podařila: neprodejné potraviny lze darovat bez placení DPH.“ *FinExpert*, 20. prosince 2014. Viděno 18. listopadu 2016. <http://finexpert.e15.cz/dobra-vec-se-podarila-neprodejne-potraviny-lze-darovat-bez-placeni-dph>.
- Pixová, Michaela. 2009. „Podmořské krásy ze dna kontejneru.“ *Nový prostor* 339: 10–11.
- Poláček, Michal. 2016. „Z popelnic za obchodem vzali prošlé jídlo. Policie je podezřívá z krádeže.“ *iDNES*, 11. července 2016. Viděno 17. listopadu 2016. http://olomouc.idnes.cz/kradepotravin-supermarket-prerov-popelnice-mladici-ppr-olomouc-zpravy.aspx?c=A160711_100410_olomouc-zpravy_mip.
- Sbírka předpisů České republiky. 2016. „Zákon č.180/2016 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.“ Viděno 18. listopadu 2016. <http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/16-180.htm>.
- „Zachraň jídlo.“ 2016. Viděno 17. listopadu 2016. <http://zachranjidlo.cz/>.
- Zákony pro lidi. 2016. „Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.“ Viděno 17. listopadu 2016. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.
- Zákony pro lidi. 2016. „Zákon č. 185/2001 Sb. Zákon o odpadech a o změně některých dalších zákonů.“ Viděno 17. listopadu 2016. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-185>.

